

30 mei 1969

Goedenavond, vrienden.

Zoals u weet, zijn wij niet alwetend of onfeilbaar. Denk dus zelf na. U kunt vanavond zelf een onderwerp stellen.

Reactie: (meerdere onderwerpen worden gesteld) Het nut van het verblijf op en reizen naar de maan?

Antwoord: Dat is geen onderwerp, maar ik zal kort mijn mening duidelijk maken.

- A. Zo wordt veel geld besteedt, zonder dat het in handen komt van mensen die het aan consumptiegoederen zouden besteden.
- B. Men heeft een prestigeproject waar men heerlijk groot mee kan doen.
- C. Bepaalde wetenschapsmensen die onderling ook nogal eens vechten als kat en hond, krijgen de kans hun theorieën op kosten van anderen uit te proberen.
- D. Er is nu geld voor bepaalde technische verbeteringen die zonder een dergelijk op zich weinig nut hebbend project, nog niet plaats zouden vinden.
- E. Met enig geluk weten de mensen nu, hoe het er werkelijk op de maan uitziet, vóór de gehele wereld haar de maan gaat.

Misschien beschouwt u dit niet als constructief denken, maar het is zeker logisch denken. Daar u, wat de andere onderwerpen betreft, zo verdeeld bent in uw mening, vind ik het wel leuk eens te proberen de verschillende punten samen te vatten. Laten wij dan als titel nemen:

ONTLEDING

U zult bemerken, dat het karakter van de mens bij een ontleding van hedendaagse ontwikkelingen een grote rol speelt. De geduldige mens en de lamelndige mens maken het gezamenlijk vaak de wereld haast onmogelijk vooruit te komen. U zult waarschijnlijk zelf begrijpen, hoe het maanonderzoek een prestigeobject is, dat in feite deels in de plaats komt van een oorlog, die men eigenlijk niet meer aandurft. Kortom, u zult alle door u gestelde onderwerpen hierin wel terug kunnen vinden.

Wie op het ogenblik tracht de menselijke wereld te bezien en te ontleden, komt tot een reeks conclusies, die ik u allereerst kort zal voorleggen.

1. De geaardheid van de mens verandert steeds, maar dit geschiedt vooral in de laatste 100 jaren in een zeer snel tempo. Men zal de aard van die veranderingen duidelijker leren zien, wanneer men zich realiseert, dat in deze tijd, de mens vanuit een milieu, waarin arbeid zijn enige bezigheid en doel was, groeit naar een wijze van leven waarin de vrije tijd een steeds grotere en belangrijker plaats gaat innemen. Vrije tijd was eens het voorrecht van enkelingen, nu dreigt zij de last van velen te worden. Als je beseft, wat hier aan de hand is, kun je mede beseffen, hoe de karaktereigenschappen van de mens zich wel moeten aanpassen en veranderen. Arbeid was iets, wat je gehele leven in beslag kon nemen. Het was een vaste methode van leven, een sleur, iets, waarop je je kon beroepen, het was een sociale standing. Kort en goed: de arbeid was in het verleden gelijktijdig je plaats in de gemeenschap, je binding met de religie, met de staat, met de medemensen, de reden van het zijn. Nu is het werk in de meeste gevallen iets aan het worden, dat men nolens volens moet volbrengen om van zijn vrije tijd te kunnen genieten. De vrije tijd is in de plaats van de arbeid gekomen, wanneer het gaat om status. Men besteedt tegenwoordig een groot deel van zijn inkomen niet meer aan de verbetering van zijn mogelijkheden tot werken, maar aan de vrije tijd. Hierdoor komt men er meer en meer toe het denkbeeld van arbeid als de feitelijke menselijke levensbestemming los te laten.

Maar de mens, die naar een meer ludiek bestaan toe wil, zal eerst moeten leren, hoe hij zichzelf bezig kan houden. En aangezien hij dit in zeer vele eeuwen niet hoefde te doen, valt het hem moeilijk dit te leren. Zijn karakter zal hierdoor veranderen. Frustraties kunnen niet zo eenvoudig meer worden opgelost door werk. De verantwoordelijkheid die eens in de arbeid was gelegen en mede de levensrechtvaardiging was, komt meer en meer in de lucht te hangen. Men voelt zich steeds minder voor de resultaten van de arbeid aansprakelijk en acht het prettig doorkomen van de tijd belangrijker. Hiermede ontstaat een toenemend onverantwoordelijk gedrag t.a.v. vele aspecten van het leven. Je zou misschien menen, dat de mensen geduldig het spel van de politici over zich heen laten gaan. Anderen beschouwen het doorsnee gedrag als een lamelendingheid van mensen, die zich niet meer druk willen maken.

2. Bezie men dit praktisch, dan zal men tot de conclusie moeten komen dat de sociale structuur, zoals die op het ogenblik bestaat, de nog aanwezige politieke en religieuze structuren in wezen moet afwijzen als niet meer passende voor deze tijd. Dezen bezitten te weinig, wat mensen van heden werkelijk kan interesseren en aantrekken. Nu is het wel duidelijk dat, wanneer de mensen zich van politiek en kerk niets meer wensen aan te trekken, de politieke en kerkelijke waardigheidsbekleders enigszins in hun blootje komen te staan. Deze heren doen dan ook alles om dit te voorkomen.

3. Orthodoxie is op het ogenblik de werkmethode van de structuren om de aard en karakterontwikkeling van de moderne mens tegen te houden. Wanneer wij willen zien, wat de arbeidstijd op het ogenblik betekent, dan kunnen wij enkele benaderende getallen noemen. Men neemt aan, dat de gemiddelde arbeidsproductiviteitstijging per jaar ongeveer 4% zal bedragen, gepaard gaande met een werktijdverkorting van rond 10%. Dat laatste lijkt meer, dan het in feite inhoudt, daar elk jaar de mogelijke arbeidstijdverkorting dus kleiner wordt. Toch betekent het, dat over rond 4, 5 jaren de 40-uren werkweek algemeen zal zijn. Over rond 50 jaar zal men dan echter reeds gekomen zijn aan een 3 of 4-daagse werkweek. Tenzij men de werkgelegenheid wil verminderen, kan men wel stellen, dat de noodzakelijke werktijd steeds korter en minder vermoeiend zal worden, daar het productieproces steeds meer gemechaniseerd wordt. Een steeds verder gaande mechanisatie betekent echter ook, dat men op de een of andere wijze steeds meer producten af zal moeten zetten. Op het ogenblik geldt het principe: wij hebben een productiecapaciteit en een arbeidscapaciteit. Die moeten wij zo gunstig mogelijk gebruiken. Wanneer wij te veel producten maken, zullen wij de kwaliteit daarvan verminderen - zodat men in wezen te veel grondstoffen weg gaat gooien - of men zal een groot deel van de productie moeten besteden aan dingen waaraan eigenlijk niemand iets heeft. Zoals een maanproject bijvoorbeeld. Gezien de nu dominerende vorm van maatschappij zal dit betekenen, dat een steeds groter deel van het productieproces zal moeten worden bestemd voor onttrekking aan het algemeen gebruik, daar men alleen zo in staat zal zijn de bestaande systemen verder te blijven volgen.

Zien wij nog iets verder, dan ontdekken wij, dat een zeer groot deel van de bepaling omtrent het menselijke leven in de handen is gekomen van technocraten enz. Deze mensen staan veelal geheel los van de mensheid. Het klinkt misschien wreed om het te zeggen, maar deze mensen redenen niet: kan een mens hiermede gelukkiger zijn? Zij redeneren alleen: kan het mij specialistisch gestelde doel hiermede op de voor mij eenvoudigste en meest bevredigende wijze vervuld worden. Zie eens naar de onderhandelingen rond Vietnam. Het is toch wel zeer duidelijk, dat geen van de partijen zich er nog iets van aantrekt, hoeveel mensen er elke dag dat men langer onderhandelt, zullen creperen. Het gaat er alleen maar om uit te maken, wie het meeste gelijk heeft, wie zijn eigen aanzien en theorieën bevestigd kan zien. Kortom, mensen tellen niet, doch slechts het aanzien, dat men meent te kunnen verkrijgen door in het uiteindelijke resultaat zich de meerdere te tonen van de andere onderhandelaars. Het z.g. vredesoverleg is in wezen een politiek-strategisch spel, dat geheel niet meer samenhangt met de oorlog. Alle hoge idealen, die de beide partijen voortdurend verkondigen, zijn in feite alleen maar een doekje voor het bloeden, een scherm, waarachter de werkelijke strijd, de prestigekwesties, schuilgaan.

Zien wij eens naar de universiteiten en de daarop heersende overal ter wereld heersende onrust. Men ziet dit als een vernieuwingsverschijnsel. Nu is er inderdaad in elke gemeenschap wel sprake van een zekere revolutie, waarbij de studenten inderdaad voorop plegen te gaan. Het eigenaardige is echter, dat deze revolutie in de linksgeoriënteerde landen rechts is, terwijl in de rechts georiënteerde landen de revolutie naar links gaat. M.a.w., er is in feite geen verzet in de richting van een bepaalde ideologie - ook al denken de jonge mensen dit. Er is in de eerste plaats sprake van een verzet tegen de bestaande orde, tegen de ouderen. De opvattingen van de rechten, die de studenten menen te moeten verkrijgen, zijn inderdaad eveneens geheel los gemaakt van hun eigen maatschappelijke posities en mogelijkheden. Ook hier kan men stellen, dat hun eisen niet altijd van praktische betekenis zijn, maar eerder een verzet tegen "de anderen" tot uiting brengen. Begrijpen wij dit alles, dan zien wij in het gedrag van de studenten een karakteristiek naar voren komen, die wij in deze dagen bij steeds meer mensen aantreffen: ik wil vrij zijn en anderen moeten mij de middelen tot dit vrij zijn dan maar verschaffen.

Dit is nu juist iets wat onmogelijk is. Indien men werkelijke vrijheid verlangt, blijkt, dat slechts betrekkelijk weinige mensen werkelijk vrij kunnen leven, en dan nog alleen ten koste van de gebondenheid van velen. Het is onmogelijk dat alle mensen vrij zijn, zolang men in de samenleving een systeem wenst te handhaven. Toch is de honger naar een absolute persoonlijke vrijheid steeds groeiende. Dit betekent, dat degenen, die de maatschappij volgens een bepaald systeem willen regelen, het in de komende periode steeds zwaarder te verantwoorden zullen krijgen. Want het verzet is niet gericht tegen het ideaal of tegen een bepaald systeem, het keert zich in feite steeds tegen een toestand. De emotionele inhouden van deze tijd spreken voortdurend sterker. De verstandelijke overwegingen, die daarmee nog gepaard gaan, worden steeds meer rationalisaties, die niets meer met de werkelijke feiten te maken hebben.

Ik meen, dat ook de enkelingen - althans de meesten - in eigen leven een dergelijke ontwikkeling doormaken. Ik geloof, dat zeer veel jongere mensen emotioneel reageren op de maatschappij en eigen wijze van leven, en dan mooie betogen opzetten om deze emotionele reacties te rationaliseren en zo voor zich en mogelijk zelfs voor anderen aanvaardbaar te maken. Analyseer je zo het geheel, dan trek je conclusies, die op grond van de feiten voor eenieder eigenlijk wel duidelijk zouden moeten zijn.

1. Er is kennelijk geen ethiek meer, die past bij de emotionele, redelijke en door systemen beheerste maatschappij van de hedendaagse mens. Er is een ontmenselijkingsproces aan de gang.
2. Er bestaat kennelijk geen enkel systeem - ook niet religieus - dat op het ogenblik werkelijke gehele bevrediging en levenshoud kan bieden aan de volgelingen.
3. Het specialistische denken bevordert steeds meer de ontmenselijking. Hierdoor komt de mensheid te verkeren in situaties, die niet meer menswaardig zijn en vinden technische ontwikkelingen plaats, die men - door ontbreken van werkelijke ethiek - niet meer kan beheersen. Er bestaat eenvoudig geen werkelijke norm meer.

Je kunt je nu afgaan vragen, hoe het verder zal gaan. Wij zijn met ons eenvoudig betoog zover gekomen, dat wij kunnen beseffen, hoe de huidige situatie ongeveer is, maar hoe gaat het verder? Wat is er feitelijk aan de hand?

De kerk van vandaag is een orthodoxe en in feite zeer behoudzuchtige instelling. Zij probeert zo lang mogelijk de bestaande toestanden te continueren. Zij heeft deze neiging overigens gemeen met de vele politieke partijen. Wij moeten dus aannemen, dat degenen, die op het ogenblik de zaak schijnen te beheersen, bang zijn voor de consequenties van een werkelijke vernieuwing, zelfs indien zij die zogenaamd prediken. Dan zal in de toekomst de scheiding tussen de z.g. leidinggevende mensen en de werkelijke mensheid steeds groter worden. Deze kloof is vandaag misschien nog te overbruggen. Over bv. 20 jaar zal dit reeds niet meer mogelijk zijn. Want over 20 jaar is een generatie, die nu reeds opstandig aan het woord is, ook oud en wijs genoeg geworden zijn, om zelf na te denken. Hier mijn excuses aan de jongeren. Een student van vandaag is wel in staat om te redeneren, maar blijkt slechts zelden in staat zelf te denken. Hij

is nog te jong om aan de stellingen van anderen, die hij overneemt, iets van meer persoonlijke waarde toe te voegen.

Wanneer de jongeren eindelijk zo wijs worden dat zij zelfstandig gaan denken, zullen zij op een meer praktische wijze voortgaan met alles terzijde trachten te schuiven wat hen tracht te binden aan de orthodoxe maatschappijvorm, aan wat hen ketent. Zij zullen dit niet meer doen in een revolutie. Een revolutie heeft alleen maar zin, wanneer je voor het bestaande iets anders in de plaats kunt stellen. Maar er is geen gelijksoortige structuur, die men in de plaats zou kunnen stellen van de huidige kerken of het huidige politieke bestel. Ik geloof dan ook, dat er een soort lijdzaamheid kenbaar zal worden op allerhande terrein, zoals men die op het ogenblik reeds ziet bij de politieke belangstelling in Nederland: steeds minder mensen interesseren zich werkelijk daarvoor. Dit zal natuurlijk gepaard gaan met een steeds meer minachten van de regels, wetten, voorschriften, raadgevingen, de dogmata eventueel, die door de gezagsdragers worden verkondigd. Dit moet dan voeren tot het scheppen van een steeds sterker wordende machtshandhavende instantie.

Om u een voorbeeld te geven: de politie van vandaag houdt zich, vergeleken met de politie van 1900, veel minder aan de wettelijke bepalingen en voorschriften. Men interpreteert maar een eindje weg en komt er meestal dan wel weer ergens uit. Dit is overigens begrijpelijk: de politie heeft aan de regels, die op het ogenblik bestaan en die gebaseerd zijn op wetten van vele jaren oud, vaak niet voldoende meer om zich te kunnen handhaven om bv. misdaad en afwijkingen van de norm te bestrijden. Het komt erop neer, dat de politiemacht van heden eigenlijk dingen doet, die volkomen in strijd zijn met de wet, om zo de wet te kunnen handhaven. De eerstvolgende stap, wanneer het gezag door de politie niet meer voldoende gehandhaafd schijnt te kunnen worden, is steeds weer een machtsovername door het leger. Wij hebben dit gezien in Athene, waar de revolutie van de legerleiders eigenlijk mede bepaald werd door de noodzaak om religieuze en zakelijke belangen te beschermen - dus niet alleen maar uit het een of ander politiek plichtsbewustzijn. Wij zien in alle andere landen, waar revoluties dreigen of regelmatig voorkomen - en de massa dus niet volgzaam genoeg is - de militairen naar het gezag grijpen. Wanneer dit nu reeds vaak gebeurt moeten wij wel aannemen, dat het leger in de toekomst ook in eigen land steeds meer een machtshandhavende taak zal krijgen en in feite een soort niet aan wetten en voorschriften gebonden politiemacht gaat worden. Waar dit het geval is, heb ik zeker medelijden met degenen, die een dergelijke gezagshandhaving moeten ondergaan. De enige mogelijkheid, om dit handhaven van het oude door middel van legermacht te voorkomen en eventueel op te heffen, is wel de mogelijkheid, dat ook het leger zelf op het een of andere ogenblik uiteen gaat vallen. Dit wordt zeker bevorderd door een steeds minder beheerst en steeds minder zich aan regels houdend optreden van de militaire leiders. Ik meen, dat er reeds bepaalde tekenen in die richting aanwezig zijn, zodat het zelfstandig denken van de militairen - als officieren op het ogenblik - in een niet te verre toekomst zich wel eens zou gaan ontwikkelen tot een zich niet meer storen aan opdrachten en bevelen, wanneer men het daarmee niet eens is. Wat zou betekenen, dat niet alleen het leger, maar ook het gehele oude staatsstelsel in elkander valt.

Er is veel te zeggen voor de argumenten van degenen, die in de toekomst in de politiestaat geloven. Het hoeft dan nog wel geen Orwell-achtige wereld te worden met een "big brother sees you", maar ik geloof toch niet, dat er veel plaatsen op de wereld zijn waar men zich zal kunnen onttrekken aan de stuiptrekkingen van een systeem, dat zich alleen nog maar door geweld en omkoperij kan handhaven. Men kan stellen, dat de mensen, die zich niet daadwerkelijk tegen een dergelijke gezagsuitoefening verzetten, te geduldig of zelfs lamelendig zijn. Maar in wezen komt het erop neer, dat de mensen in een dergelijk verzet en de vele offers die dit zou vergen, eenvoudig geen nut meer zien. In Rusland zien wij dergelijke toestanden reeds op het ogenblik. Daar is veel verzet. Maar dit verzet is langzaam maar zeker van een gemeenschappelijk streven geworden tot een soort stilzwijgend persoonlijk verzet. Het uit zich wel in het lezen van boeken, die men eigenlijk niet mag lezen, het voorzichtig eens een paar dingen anders zeggen, dan zij in het partijblad hebben gestaan, en voor de rest het bv. een voorkeur uitspreken voor Westerse vormen van muziek. Dat is het verzet in Rusland op het ogenblik. Ook het intellectueel verzet van de studenten uit zich voornamelijk zo. Men kan nu wel zeggen, dat dit maar een lamelendige

vorm van protest is, maar het is in ieder geval een mentaliteitsverandering. En die mentaliteitsverandering, mede veroorzaakt door de voortdurende wijziging in het eigenlijk karakter van de doorsnee mens, zal op een gegeven ogenblik degenen, die zich vandaag alleen maar bezighouden met hetgeen de andere partij bv. schrijft, hen morgen in staat stellen over anderen toch een zeker gezag uit te oefenen. En al beseffen zij dit misschien zelf niet, zij zullen hun wijze van denken dan zeker ook in de wijze van gezagshandhaving door laten klinken. Naar ik meen is dit een zeer belangrijk punt.

Dan is er de kwestie van de atoombom e.d. Wanneer wij de atoommachten van het ogenblik analyseren, zo komen wij tot de conclusie, dat alleen krankzinnigen nog in staat zouden zijn een atoomoorlog te beginnen, want een atoomoorlog betekent in feite de vernietiging van het leven op aarde, zoals dat vandaag bekend is. Zeker. Er zullen haast altijd wel wat mensen overblijven. Maar die zullen niet meer kunnen leven, zoals de mensen nu leven. De macht, zoals die op het ogenblik bestaat en de idealen, die men nu verkondigt, zullen geheel waardeloos worden. Daarvoor komt iets anders in de plaats. Dit beseffen de huidige machthebbers evengoed als degenen, die op het ogenblik nog steeds atoomwapens trachten te fabriceren. Daarom is de belangstelling ook langzaam maar zeker in de gezaghebbende kringen overgegaan naar de z.g. b. en o. wapens. De biologische en chemische wapens dus. Maar ook deze wapens dreigen reeds uit de hand te gaan lopen. Men heeft nu reeds kunnen constateren, dat de biologische strijdmiddelen, die in bepaalde laboratoria worden vervaardigd, zo levensgevaarlijk zijn, dat men zelfs een aantal culturen heeft doen steriliseren, alle verdere proeven heeft doen staken en alle gegevens heeft doen vernietigen, omdat het gevaar bestond, dat één druppeltje, niet groter dan wat past op mijn pink, de gehele mensheid zou kunnen uitroeien wanneer het aan de vrije lucht zou komen, terwijl geen tegengmiddelen ontdekt konden worden. Het betrof hier aenorobe bacteriën, die zonder meer gehele volkeren uit zouden kunnen roeien. Naarmate men beter beseft, wat dergelijke wapens, mede door onvoorziene mutatievormen, zouden gaan betekenen voor de mensheid, zal ook een dergelijke wapenfabricatie en vooral ook het gebruik daarvan worden afgeremd. Slechts wetenschappelijke werkers, die hun onderzoek belangrijker vinden dan het welzijn van de mensheid en de zekerheid dat het menselijk leven zal kunnen voortbestaan, willen op deze weg nog graag voortgaan. Maar ook hier wordt door de angst van degenen, die beseffen wat er zou kunnen gebeuren, steeds meer de zaak afgeremd, en worden zelfs experimenten gesaboteerd. Ik meen, dat het op een gegeven ogenblik zo ver zal komen dat, zoals eens bij het atoomproject gebeurde, de geleerden zich terug zullen trekken en openlijk verklaren, dat zij niet verder op verantwoorde wijze menen mee te kunnen werken aan het onderzoek.

Ook de chemische wapens blijken gevaarlijker te zijn, dan men in het begin veronderstelde. Om ook hier een voorbeeld te geven, de stoffen, die gebruikt werden om in Vietnam een ontbladering van bossen tot stand te brengen, blijken reeds nu een groot aantal genetische veranderingen veroorzaakt te hebben in de plaatselijke plantengroei, terwijl eveneens reeds wijzigingen worden geconstateerd qua evenwicht, samenstelling en vorm van dierlijk leven. Hoe zich dit precies zal gaan ontwikkelen, weet men nog niet, maar men controleert alles voortdurend. Officieel is dit natuurlijk niet waar, maar men gebruikt die middelen niet meer, omdat men er bang van is geworden. Men is namelijk tot de conclusie gekomen, dat een verder gebruik van dergelijke middelen wel eens een versnelde verandering van het milieu tengevolge zou kunnen hebben, die voor de mensheid zeer schadelijk is. Er is op het ogenblik toch reeds overal ter wereld sprake van een vergiftiging van het menselijke milieu, zoals u wel zult weten. Luchtverontreiniging, waterverontreiniging, het gebruik van pesticiden ter bespuiting e.d., resten van gifstoffen op gewassen, de verstoringen van het ecologisch evenwicht enz. baren reeds nu zorg. Chemische wapens schijnen echter het milieu bijzonder lang werkend en duurzaam aan te tasten. De gevolgen van de tot nu toe gebruikte middelen zullen volgens de onderzoekers eerst in rond 20 jaren geheel kenbaar zijn. Het ziet er nu reeds naar uit, dat men in Vietnam te worstelen zal krijgen met een aantal zeer onaardige kruidjes, terwijl ook sommige bomen grote veranderingen schijnen te ondergaan in gedrag; dit uit zich tot nu toe voornamelijk bij zaailingen.

Ook met dergelijke wapens zal men dus steeds voorzichtiger moeten worden. Op het ogenblik is de toestand zo, dat de wetenschapsmens - neem mij de formulering niet kwalijk - zich vaak ziet als degene, die de verantwoordelijkheid moet dragen voor de mensheid. Veel wetenschapsmensen willen graag beweren dat men alleen met de wetenschap in de hand de mens geluk en zekerheid kan geven. Zij vergeten daarbij, dat zij veelal specialisten zijn op één enkel gebied, dat zij geen allround begrip hebben! Zij zien maar liever over het hoofd, dat het reeds nu zover is gekomen, dat verschillende wetenschappelijke groepen naast elkander voortwerken en elkanders pogingen zelfs te niet doen, zonder elkaar te begrijpen of te beseffen wat de ander tracht te bereiken. De coördinatie van wetenschappelijke projecten is reeds nu tot een van de moeilijkste en belangrijkste zaken geworden. Opvallend is hierbij, dat een geslaagd vervullen van deze taak steeds meer in handen komt te liggen van mensen, die - gezien de waardering, die de wetenschapsbeoefenaren daaraan tegenwoordig geven - geen echte wetenschapsmensen zijn. Ik geloof dus, dat de wetenschapsmens van zijn hoge paard af zal moeten stappen en terug zal moeten keren tot een meer dienende functie. Veel zin heeft men daarin natuurlijk niet. Daarom is de kans groot, dat men in de eerste jaren nog zo voort zal blijven werken, om eigen invloed en macht te behouden. Daarbij zal de wetenschappelijk gevormde mens helaas zijn systemen en stellingen veelal belangrijker achten dan menselijke waarden. Wanneer dit het geval is, zie ik het zwart in voor de wetenschapsmens, zowel als voor de anderen. Want het volk is geduldig. De gewone man is vaak zelfs te lamelijk om een poot uit te steken, wanneer hij dit met goed gevolg zou kunnen doen. Maar op een gegeven ogenblik wordt het eigen leven en geluk van die gewone mens zodanig bedreigd, dat wij een massareactie krijgen. Het gevolg zou wel eens kunnen zijn, dat men zou trachten alle wetenschap te vernietigen en dit zou even fataal zijn als een absolute heerschappij van de wetenschap.

U ziet het: wanneer wij zo bezig zijn over karakter enz. trachten logisch te denken om tot de conclusie te komen, dat door het hanteren van een logica, die alleen met feiten, niet mensen, rekening houdt, - zoals nu veelal het geval is - wij tot de conclusie moeten komen dat voor de bevordering van menselijk geluk en leven in feite de logica niet bruikbaar is. De logica van heden kan, mits consequent doorgevoerd, bewijzen dat de logica, zoals zij nu gehanteerd wordt, voortdurend meer elementen in verschijning doet treden, die de werkelijke mens een onmenswaardig bestaan opdringen. Het is natuurlijk eenvoudiger te stellen, dat de wetenschap nu eenmaal gediend moet worden, ook al kost dat een paar miljard, daar dit belangrijk is voor de toekomst. Men ziet echter over het hoofd, onder welke voorwaarden men over die miljarden mag beschikken. Men vraagt zich niet af: is er nog een toekomst, wanneer die miljarden worden onttrokken aan mensen, die daardoor tot de hongerdood worden veroordeeld of moreel geheel verkommeren, geen huizen kunnen vinden om redelijk in te wonen, mensen, die altijd maar weer verbitterd moeten leven tegen de minimumbestaansgrens. En dit komt voor.

De wijze, waarop de laatste tijd gereageerd wordt, laat ons zien, dat in bv. uw eigen land links 'in' is. Men ziet daarbij over het hoofd, dat links niet 'in' is, omdat het beter schijnt te zijn, maar omdat het een verzet is tegen het bestaande. De huidige rechtsorde is n.l. niet werkelijk links of rechts, maar eenvoudig utilitair. Zij houdt rekening met alle mogelijkheden, geeft het volk zoveel mogelijk het idee, dat men nog iets bereikt en gaat verder eenvoudig zijn gang om het bestaande ten koste van alles te sauveren. Een voorbeeld daarvan kunt u vinden in het gedrag van minister Witteveen. Natuurlijk: hij wil een belasting, waarvan hij de opbrengsten werkelijk niet kan missen, voorlopig dan wel tijdelijk maken. De politici hebben dan een z.g. overwinning geboekt en tegen de tijd, dat het probleem opnieuw ter sprake komt, is men er al aan gewend, hoeft men geen rekening te houden met een zo groot verzet en kan men de zaak eenvoudig permanent maken, of tijdelijk verlengen, zonder er veel werden aan vuil te maken.

Dat is natuurlijk niet erg eerlijk en een dergelijke mentaliteit doet niet erg leuk aan. Maar deze mentaliteit is ook beslissen over mogelijke oorlogen in de toekomst. En nu weten wij, dat bij de modernste wijze van oorlogsvoering degenen, die in de loopgraven zitten, nog het zekerste zijn. De komende oorlogen zullen voornamelijk ten koste van de burgers gevoerd worden daar men niet in de eerste plaats meer op zal treden tegen legereenheden, maar tegen steden, havens, industriecentra. Daarbij komt, dat men over de middelen beschikt, om dergelijke aanvallen met succes te doen over de gehele wereld.

Om u een voorbeeld te geven: binnen twee jaren zal de Sovjetunie beschikken over ruim 1500 duikboten, die in staat zijn lange afstanden af te leggen en atoomwapens te lanceren. Zij kunnen H-bommen lanceren van zeer behoorlijke grootte. Wat betekent, dat elk land op de gehele wereld in zijn geheel kwetsbaar is geworden. De Amerikanen beschikken over soortgelijke middelen en raketten, vliegtuigen enz. De Chinezen hebben de laatste jaren een verbazingwekkende rakettechniek ontwikkeld. Binnen 3 à 4 jaren mag men wel verwachten, dat zij zullen beschikken over op afstand te leiden projectielen, die met zeer grote zekerheid doelen over de gehele wereld kunnen zoeken. Dan is men op het ogenblik zover - en dit brengt ons waarschijnlijk dichterbij de werkelijke achtergronden van bv. een maanshot - dat reeds nu bepaalde satellieten met atoomladingen in de wereld in omloop kunnen worden gebracht, waarbij het lanceren van bommen middels radiosignalen mogelijk is. Hierbij is wel het punt van inslag niet zo nauwkeurig te bepalen, maar daar staat dan ook weer tegenover, dat niemand zoiets tegen kan houden. Maanbases zouden met grote nauwkeurigheid via raketten alle punten op de wereld kunnen aanvallen en vernietigen. Niets is tegen dergelijke aanvallen bestand. Wanneer een dergelijke bom op een hoogte van rond 1500 m. explodeert, zal de uitwerking zo groot kunnen zijn, dat bijna niemand dit overleeft. Daarom gaat men op het ogenblik naar de maan en misschien zo dadelijk naar Mars en Venus. Het wetenschappelijk resultaat is in feite eerder een nevenproduct.

De politici van heden zullen het niet graag op een werkelijke algehele oorlog aan laten komen. Zij beperken zich liever tot z.g. partiële oorlogen en gaan ondertussen verder met het beschikbaar stellen van gelden in de hoop dat zij eens de weg zullen vinden om anderen te vernietigen, zonder zelf daarvan mede het slachtoffer te worden. Reeds nu worden grote sommen uitgegeven om voor de politici en militaire leiders verblijven met zo groot mogelijke veiligheid voor te bereiden. Wat is dit voor een mentaliteit? Hoe moet men oordelen over mensen, die zeggen: natuurlijk, wij moeten landen op de maan, wij moeten onze kennis van het heelal uitbreiden, maar op de achtergrond denken: dit is alleen maar gerechtvaardigd, wanneer wij zo dadelijk daardoor de mogelijkheid vinden de gehele wereld gehoorzaamheid af te dreigen door onze wapens. Dit is eigenlijk een vorm van machtsdoldheid. Logica, waarbij menselijke waarden als leven en geluk voor eenieder een rol spelen, zijn er eenvoudig niet meer bij.

Deze ontwikkeling wordt echter meer en meer ook aan de gewone mensen duidelijk. Men gaat steeds beter beseffen, wat er in feite wordt gespeeld. Op het ogenblik zullen de mensen zich alleen maar afvragen, of dergelijke besluiten redelijk zijn. Zoals de burgers van den Haag zich af zullen vragen, of het wel redelijk is een semi-metro aan te leggen ten koste van vele miljoenen, terwijl er nog zovele mensen op onmenswaardige wijze gehuisvest zijn en er zoveel hiaten optreden in het sociale milieu. Over 10 jaren zullen de mensen reeds anders reageren. Dan zullen zij zeggen: degene, die dergelijke plannen maakt ten koste van ons welzijn, moet verdwijnen. Want eerst moeten de mensen allen redelijk goed leven. Dan eerst kan er een gemeenschap ontstaan, die zich juist oriënteren en gedragen kan. De grote plannen kun je dan pas, tezamen met de gemeenschap, tot stand brengen. Maar zolang men grote plannen maakt en volvoert ten koste van de gemeenschap of grote delen daarvan, zijn die plannen, hoe mooi ook op zichzelf, niet meer aanvaardbaar. Door deze houding zal de machtsstrijd ontstaan, waarover ik reeds sprak, compleet met ingrijpen van het leger enz. Maar gelijktijdig zal hierdoor het respect voor het gezag steeds meer afnemen. Eens was gezag iets, waarvoor je je automatisch boog, omdat je voelde: dit gezag moet er nu eenmaal zijn. Nu is het gezag in feite reeds iets, wat je voornamelijk aanvaardt, omdat het zich door zekere macht kan handhaven - of die macht nu economisch is of opgebouwd is uit gummiknuppels.

Ontleed je zo de hedendaagse geschiedenis, dan zul je voor de toekomst ongeveer het volgende moeten verwachten: De steden zullen voorlopig nog verder worden uitgebouwd. Ik geloof zekere in de eerste eeuw nog niet aan een terug-tot-het-land-theorie, zoals die door sommigen wordt verkondigd. Wel meen ik, dat deze steden steeds meer functioneel van opzet zullen worden en dat in die steden veel meer zal worden gedaan om de mensen een geheel eigen geïsoleerd thuis te kunnen verschaffen. Ik geloof bv., dat steden in de toekomst niet door vliegtuigen overvlogen zullen mogen worden, dat het verkeer in die steden sterk beperkt zal worden en vervangen door een dan veelal functionerend openbaar verkeer - dat waarschijnlijk geheel of grotendeels

kostenloos zal zijn voor de burgers. Men zal kortom trachten zoveel mogelijk alle technische hinder en overlast te beperken, opdat de mens zich weer een eigen leefmilieu zal kunnen scheppen. Ik geloof dan verder, dat in toenemende mate een verzet tegen alle vormen van instanties e.d. zal ontstaan. Men zal meer gaan voelen voor een improviserende benadering van de problemen van vandaag, dan voor de planmatige benadering van toestanden, die mogelijk over 20 jaar actueel kunnen worden. Dit betekent volgens mij, dat een openbare macht zich met moeite zal kunnen handhaven - zeker in de steden - tegenover de wil van de bevolking en wij dan ook steeds meer zullen zien dat de machtshandhaving zich gaat beperken tot bepaalde economische gebieden. Ik denk hierbij bv. aan een algehele controle van fabricage- en verdelingsprocessen.

Ik veronderstel verder, dat men, om bepaalde banden voor de mensen dragelijk te maken, hen schijnbaar steeds meer vrijheid toe zal gaan staan. Men zal dus t.a.v. de werkelijke waarden en belangen in toenemende mate afleidingstechnieken gaan gebruiken. De toegepaste psychologie zal daarbij ongetwijfeld heel wat verder gaan, dan men zich nu algemeen maar voor kan stellen. Ik meen niet, dat men - tenzij in één enkele staat misschien - hoeft te rekenen met genetische experimenten, zoals men die reeds nu zo hier en daar voorstaat in de hoop zo de ideale mens te scheppen. Wel meen ik, dat juist het vrij worden van een te grote gebondenheid aan idealen, geloofsvormen e.d. de mens zal brengen tot een herwaardering van het menszijn en het menselijk zijn. Ik meen, dat de menselijke verhoudingen een steeds grotere nadruk zullen ondergaan. Het lijkt mij daarbij niet ondenkbaar, dat veel van hetgeen men nu als opperste vrijheid aanbeveelt, later door de mensen zelf, wanneer zij aan de mogelijkheid eenmaal gewend zijn, zal worden opgenomen in het leefpatroon, tot het weinig of niets meer te betekenen heeft. Ik kan mij voorstellen, dat het verschil tussen een huwelijk en een vrij samenleven in de toekomst zeer gering zal zijn, maar meen, dat de morele binding tussen de partners, die nu in het geding wordt gebracht en vaak wordt verworpen, dan weer zal herontstaan en belangrijker worden dan nu - zij het, dat daaraan wel andere consequenties zullen zijn verbonden dan nu.

Ontledende, wat wij vandaag al zo stelden, krijg ik het gevoel, dat de toekomst niet logisch te omschrijven, of uit de nu bekende mogelijkheden en feiten af te leiden is. Er is een verrassingselement verbonden aan toekomstige ontwikkelingen, dat door niemand kan worden voorzien en ontleed, zolang hij logisch of zelfs redelijk wetenschappelijk daarover nadenkt. Genie is altijd een kwestie van geluk, intuïtie en werkwiligheid geweest; zolang men het geluk hebben of feeling hebben terzijde tracht te schuiven, maakt men m.i. een grote fout. In deze dagen wil men deze geluksfactoren, dit onredelijk element, dat zelfs in de wetenschap steeds weer op de voorgrond komt, liefst geheel terzijde stellen. Zeker, men heeft het bv. over de klinische blik van een dokter, die snel en juist diagnoses stelt op grond van in wezen onvoldoende gegevens en daarbij tegen alle rede in, zelfs gelijk krijgt, wanneer tegenstanders zijn vaststellingen betwijfelen. Men erkent echter zelfs hier niet, dat men te maken heeft met een werkelijke bekwaamheid. Eerder meent men deze eigenschap niet in het bijzonder te mogen benadrukken, veronderstellende, dat daardoor eventuele mogelijkheden als vanzelf in het redelijke program worden ingepast. Ik meen, dat deze niet geheel redelijke werkingen juist afzonderlijk moeten worden gezien en bevorderd.

In het verzet, dat ik in steeds sterkere mate voorzie tegen de huidige vorm van de samenleving, zal m.i. het geniale element sterk op de voorgrond gaan komen. Het zal in de toekomst zeker niet alleen meer een kwestie zijn van bv. goede strategen, die een oorlog voeren volgens de stellingen van Clausewitz en opvolgers. Oorlogen winnen en zelfs het handhaven van de orde in een land wordt steeds meer een kwestie van intuïtie. Het zullen steeds meer de mensen met visie zijn, die ook het onlogische en hiaten in kennis overspringend, tot conclusies weten te komen, die de toekomst gaan bepalen. Ik meen, dat ook de wetenschappelijke ontwikkelingen in de toekomst grotendeels door eenlingen met deze gave, bepaald zullen worden. De nadruk op massaliteit en teamwork van deze dagen gaan m.i. in de nabije toekomst teloor. Daarvoor in de plaats komt in toenemende mate de geluksfactor, de feeling, het aanvoelen van het mogelijke en de juiste weg. Aanvaardt men eenmaal, dat deze factoren voor een deel kunnen worden aangeleerd, dan zie ik de ontwikkeling van het paranormale een steeds grotere omvang aannemen.

Enerzijds mag men hierbij niet vergeten, dat in het heden het paranormale moeilijker tot ontwikkeling komt, omdat men over de technische middelen beschikt om de paranormale prestaties op eenvoudiger en voor eenieder bruikbare wijze te vervangen. Vroeger was het bereiken van telepathische contacten van belang, omdat men zo sneller dan anderen boodschappen kon overbrengen enz. Nu gebruikt men telefoon of telegraaf. Het is dus niet meer rendabel de nodige eigenschappen voor telepathisch contact te ontwikkelen daar zelfs de kennis van deze mogelijkheden steeds meer op de achtergrond geraken. Maar, wanneer echter de telecommunicatietechniek onbetrouwbaar wordt, of - zoals in de Sovjetunie - een middel wordt tot uit uitoefenen van controle en bevorderen van onvrijheid, zal men steeds meer mensen gaan zien, die hun vermogens op dit terrein weer gaan ontdekken en ook gaan gebruiken. Daarbij hebben zij het voordeel boven het verleden, dat zij kennis hebben van de verschillende meer materiële technieken, die aanvullend, versterkend of vervangend gebruikt kunnen worden.

Ik geloof werkelijk, dat de toekomst niet logisch te voorzien is, omdat het paranormale, het geniale, de zogenaamde geluks- of toevalsfactor een steeds belangrijker rol gaat spelen. Deze dingen bezitten namelijk het vermogen om alle plannen en inzichten op korte termijn in de war te brengen. Om een voorbeeld te geven: Een bepaalde firma is van plan op de aandelenmarkt een zekere manipulatie te volvoeren. Nu is er iemand met feeling daarvoor. Hij kan daarop reeds vooraf reageren. Nu zal zo iemand rijk worden door speculeren. Indien er echter 1000 van dergelijke mensen zijn, zal het juist uitvoeren van een dergelijk plan reeds veel moeilijker worden, daar die 1000 de beurs kunnen beïnvloeden. Zijn er bv. 10.000 van dergelijke mensen op een bevolking van 10.000.000 dan is dit voldoende om alle onverwachte en speculatieve maatregelen onmogelijk te maken. Dan kan zelfs een regering niet meer opeens en voor eenieder onverwacht een maatregel afkondigen, want deze werd door zovelen voorvoeld, dat zij reeds reageerden, voordat de maatregel van kracht werd - waarmede zij vaak overbodig zal worden. Wanneer het verrassingselement voor de machthebber wegvalt, zal het hem heel wat moeilijker vallen zijn macht en gezag nog verder te handhaven. Ik geloof, dat de toekomst de strijd wordt van de machteloze organisatoren tegen de geïnspireerde eenlingen. Juist daarom heb ik vertrouwen in die toekomst. De mens zal zich inderdaad steeds meer gaan richten op de zelfvervulling in het leven en wel door te leven, zoals hij wil, in de plaats van een zich onderwerpen aan maatschappelijke- en arbeidsgebondenheden, zoals die nu bestaan. Het karakter van de mens zal ongetwijfeld in vele opzichten minder hard zijn dan nu. Vele mensen zullen in de toekomst ook sentimenteler zijn, dan nu gangbaar en zelfs aanvaardbaar is. Maar deze mensen zullen ongetwijfeld, zowel door hun wijze van leven als hun gevoeligheid, machtiger zijn dan vele sterke mannen van vandaag.

En zo u nog een laatste conclusie wilt horen: ontledende wat op het ogenblik gebeurt, meen ik, dat de improvisatie reeds heden de werkelijke weg naar de macht is geworden. Organisatie daarentegen verslaat zich al te vaak zelf. Daarom is vandaag het woord aan degene, die snel reageert, vlot en inspiratief reageert op de omstandigheden en zo oplossingen vindt in korte tijd. Deze mensen zullen het nu bestaande web van organisatie, hiërarchie en zelfs statussymbolen doorbreken. En daarmee heb ik dan een groot deel van uw onderwerp enigszins samengevat.

Indien u commentaar hebt, kunt u dit nu geven.

Vraag: Er ontstaat dus een polariteit tussen enerzijds de technocraten, en anderzijds de paranormaal voelende mens?

Antwoord: Neen. Het is juist zo, dat de technicus, die werkelijk iets wil betekenen in de toekomst, feeling moet hebben. Hij moet dus verder gaan dan de kennis van zijn vakgebied alleen. Daarmede komt hij als vanzelf terecht aan de kant van de paranormaal begaafden. Daarentegen, is de technocraat in feite de bureaucraat met technische kennis, die steeds onbelangrijker wordt, omdat hij niet meer in staat is de ontwikkelingen die buiten zijn eigen specialisme liggen, te begrijpen, te volgen en daarop te reageren. Er is dus geen sprake van een werkelijke polarisatie, maar eerder van absorptie. De goede elementen worden langzaam maar zeker aan hun te nauwe bindingen onttrokken, terwijl de slechte elementen hun samenhang en macht verliezen, zodat zij geen tegenpool meer vormen, maar ten hoogste de verwarde massa

vormen, die niet meer in staat is zich snel te oriënteren en daardoor van geen betekenis meer is. Dergelijke mensen worden dus eenvoudig het slachtoffer van de vernieuwing.

Vraag: Men houdt dus een soort morele burgerstand over, die een soort vergaarbak blijkt van de beide uitersten?

Antwoord: Neen. In de eerste plaats kan men over moraal veel zeggen, zonder haar te kunnen definiëren anders dan als mode per tijd, per groep en per land. Een morele burgerstand zou volgens u een soort middenstand betekenen. Ik meen, dat alle mensen krachtens hun eigen geneigdheid tot een dergelijke middenstand behoren, ook de zogenaamde rebellen. Zij zijn eigenlijk ook middenstandertjes. Alleen: zij willen graag moreel en maatschappelijk graag een eigen zaakje opbouwen. Deze burgerstand is dus geen vergaarbak, maar de uitdrukking voor de gemiddelde status van de mens en een weergave van zijn gemiddelde reactie op de omgeving. Ik heb trouwens getracht dit duidelijk te maken. Dit neemt niet weg, dat ook in de toekomst natuurlijk datgene, wat men nu verkeerdelijk de burgermentaliteit noemt, zal blijven voortbestaan. Maar vergeet één ding niet: de basis van alles is de gemiddelde mens, de burger. De burgerlijke burger. Niet de arbeider, niet de intellectueel. De arbeiders en intellectuelen komen beiden voort uit de burgerij. Het zijn echter deze burgers - in uw ogen misschien wel miezeringe, moralistische mannetjes - waaruit alle genie voortkomt. Genieën brengen over het algemeen uilskuikens voort, arbeiders broeden politici uit. Beiden zullen door milieu en neiging van de ouders de kinderen een eenzijdigheid geven. De burgers brengen echter alles voort en binden zich niet zozeer aan eenzijdigheden. Daarom zal een burgerstand tot in de verre toekomst kunnen gelden als karakteristiek voor de massa, maar ook voor de excepties, die uit die massa steeds weer naar voren komen. Geen vergaarbak dus, maar eerder een bron.

Vraag: Welke kwaliteiten zijn noodzakelijk voor hetgeen u improvisatie noemt?

Antwoord: Op het ogenblik, dat je met kwaliteiten begint te rekenen, improviseer je al niet meer. Improvisatie kan ik het beste nog als volgt omschrijven: het met de ter plaatse beschikbare mogelijkheden en middelen een zonder meer tegemoetkomen aan de plaatselijk bestaande noodzaken, zonder je daarbij af te vragen, welke andere methode meer passend of beter zou kunnen zijn, maar onmiddellijk reagerende met de middelen en vanuit de mogelijkheden, die je op het ogenblik zelf ter beschikking staan. Dus een zeker spontaan reageren met behulp van de beschikbare middelen, maar ook aangepast aan de werkelijk bestaande noodzaken, zonder je daarbij in wenselijkheden te verliezen.

Vraag: Ik verdiep mij wel in bv. Wells! Zijn "Wereld in wording" enz, is eenvoudig een misser. Nostradamus echter lijkt mij anders te zijn. In de Centurieën staan vele eigenaardige verhalen in vreemde beelden. Kunt u daarover iets zeggen?

Antwoord: Dit is een onderwerp op zich! Kort gezegd: Wells heeft in zijn toekomstdromen niet zoveel mislagen gemaakt, als u schijnt te veronderstellen. In zijn ernstige werken maakt hij zeker de fout te veronderstellen, dat alle toekomstige mogelijkheden reeds in beginsel stoffelijk kenbaar moeten zijn. Maar in zijn meer fantastische verhalen benaderde hij de toekomst heel wat beter dan menige historicus - juist dankzij zijn fantasie. Stelt men tegenover hem een visionair als Nostradamus, dan moet men beseffen, dat deze mens zich niet bezighoudt met een toekomstontleding. Hij heeft visioenen en tracht deze visioenen over waarschijnlijk toekomstige gebeurtenissen vast te leggen. De grote moeilijkheid voor u daarbij is, dat de door hem gebruikte symboliek alleen in zijn eigen tijd en dan nog slechts door bepaalde kringen begrepen kon worden. Dit laatste was voor hem wel van belang, daar hij o.m. de dood van bepaalde koningen enz. voorspelde. Degene, die zich met de Centurieën bezighoudt, krijgt het gevoel, dat zij waar zijn, omdat hij - niet wetende, wat de symbolen werkelijk vertegenwoordigden - ze interpreteert volgens de hem bekende feiten en alle interpretatie naar de hem bekende feiten toetrekt. Hierdoor komt hij ertoe aan te nemen, dat veel omtrent het verleden juist was geïnterpreteerd, zodat het redelijk is aan te nemen, dat in volgende Centurieën de toekomst even nauwkeurig omschreven zou zijn. Daarbij is het zijn interpretatie en niet het werk van Nostradamus zelf, dat voor die mening aansprakelijk is.

Hij spreekt bv. over Hadri. Deze werd onder meer geïnterpreteerd als Napoleon en Hitler. Nu wacht men weer op een nieuwe Hadri. Dat is natuurlijk idioot, vooral, wanneer men in aanmerking neemt, dat men alle toekomstverwachtingen dan baseerde op hetgeen omtrent Hadri werd gezegd. Veelal tracht men ook de verzen in meer concrete termen te vertalen en zegt bv.: in 1999 landen de Chinezen in Parijs. Maar dat werd niet zagezegd. Hij spreekt over de "draak uit het oosten", de "losgebroken beer, die wordt gevangen" en noemt Lutetia, wat inderdaad Parijs zou kunnen betekenen, maar ook voor andere uitleg vatbaar is, daar dit een landstreek was, en zelfs een tijdlang een bijnaam van meerdere gebieden. De uitlegger neemt echter aan, dat zijn vertaling de juiste is en komt zo tot zeer concrete uitspraken - die men onder de omstandigheden echter moeilijk aan Nostradames zelf kan toe schrijven. Ik wil hierover niet te veel in discussie treden. Maar indien u een dergelijke uitspraak als concreet beschouwt, blijkt daaruit reeds, dat u:

- a. De oorspronkelijke Centurieën niet hebt bestudeerd, doch alleen een uitleg of vertaling daarvan.
- b. Dat u op grond van dergelijke uitleggingen en vertalingen aan de voorspellingen dingen toeschrijft, die er niet werkelijk en zo kenbaar in gelegen zijn.
- c. U zoudt dus verstandiger doen het oorspronkelijke eens te bestuderen. U zou dan over zoveel verwarringen waarschijnlijk wel het hoofd schudden en zeggen: het zit er mogelijk wel in, maar ik kan het er niet uit halen. Laat het dus maar rusten. Dan zou u werkelijk wijs zijn.

Vraag: De geschiedenis wordt steeds weer door enkelingen beïnvloed. Kunnen wij hen zien als exponenten van iets of...

Antwoord: Wij kunnen stellen, dat steeds weer enkelingen in hun leven en denken het brandpunt worden voor de behoefte van anderen aan een nieuwe formulering voor het leven enz. Zien wij naar de morele kant, dan ligt de zaak anders en blijkt de mens van heden nog niet zover verwijderd te zijn van Adam, Eva, Kaïn en Abel. Het verschil in kennis en formulering is nu dus veel groter tegenover de meer primitieve mens, dan de morele vooruitgang. Het brandpunt, de persoonlijkheid, helpt de mens dan ook niet om zijn moraal en ethos te veranderen, maar geeft stellingen, waardoor men eigen eigenschappen en opvattingen in het bestaan op een andere, meer gepaste of bevredigende wijze kan goedpraten. En als u mij hierin niet wilt volgen, moet u maar eens kijken naar hetgeen de christenen van het christendom gemaakt hebben.

Vraag: Ik begrijp niet, hoe bewust levende ouders en onderwijzers de kinderen moeten zien klaar te krijgen voor een toekomst, die zij zelf niet kennen....

Antwoord: Dat is het gevolg van uw systeem-maatschappij: u leert de kinderen namelijk de feiten, geeft hen de kennis, die men noodzakelijk pleegt te achten in de maatschappij. U komt er daardoor niet toe de kinderen bij te brengen wat zij veel meer van node hebben: de levenswijsheid en levenshouding, waardoor zij gelukkig kunnen worden in het leven. De kinderen hebben niet zóveel kennis van node. Een zeer beperkte kennis is reeds voldoende. Per slot van rekening maakt het voor het geluk van een mens niets uit, of hij nu wel of niet weet, wanneer Karel de Kale is gestorven. Zoals het voor het werkelijk levensgeluk en de juiste wijze van leven heel weinig uitmaakt, of men voldoende weet over bv. de Oranjes of Hitler. Belangrijk voor het geluk is alleen, of het eigen begrip voor de mens en de benadering van die medemens het kind in staat zal stellen met die medemens goed samen te werken en die medemens te begrijpen. Ik zou zeggen: de ouders van heden zowel als een groot deel van de onderwijskrachten brengen de kinderen wel de nodige kennis bij en dressereren hen zelfs wel, maar onthouden hen daarbij dat ene, wat werkelijk belangrijk is: het vermogen tot communicatie met het totaal van de gemeenschap, waarin zij moeten leven.

En nu er geen vragen meer zijn, vrienden: ik heb getracht de belangrijkste punten, die in het gegeven vele onderwerpen schuilden, samen te vatten. Misschien is mij dit niet geheel gelukt, dat besef ik wel. Maar ik hoop u dan toch iets ter overdenking gegeven te hebben, wat, wanneer het karakter betreft, lamlendigheid, constructief denken enz., tot nadenken heeft gestemd. Wanneer u dan begint verder over dit alles na te denken, tracht dan eens aan te voelen, wat

voor u het meest juiste zou zijn. Ik geloof namelijk dat dit u een stapje verder zou kunnen brengen. Mijn dank overigens voor uw aandacht.
Goedenavond.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Dit tweede deel dient wat meer esoterisch te zijn. Indien u echter op dit gebied een onderwerp wilt geven, kunt u dit doen.

Voorstel: Kunt u nog iets zeggen over de waarde van het constructieve denken?

Spreker: Esoterisch gezien is dat nogal eenvoudig af te doen: constructief denken heeft namelijk in zich de neiging een construct te vervaardigen - of een kunstmatige samenstelling - die slechts voor meer bijzondere doeleinden geschikt is. Anders gezegd: wanneer ik in de esoterie constructief ga denken, kom ik waarschijnlijk nergens. Want esoterie betekent de erkenning van een innerlijke waarheid. Maar degene, die constructief denkt neemt een klein deel van die waarheid en vergeet daarbij de rest. Ik geloof dat je daarmee reeds voor een groot deel duidelijk hebt gemaakt, waarover het gaat. Had u mij gevraagd, wat de magische betekenis van het constructief denken was, dan zouden wij op een ander chapter komen.

In de magie is het namelijk zo, dat ik, uitgaande van een innerlijke waarheid, uit de mij ter beschikking staande mogelijkheden een construct vervaardig - veelal uit mentale krachten - waarmee men een bepaald doel kan bereiken. Hier gaat het dus niet meer om de ontdekking van de waarheid. Die is primair reeds aanwezig. Zoals ik kan zeggen, dat ik met kennis van alle mogelijkheden op de wereld bij het stellen van een bijzonder doel toch altijd weer zal moeten kiezen voor enkele van die mogelijkheden. Wat inhoudt, dat ik dan uit alle mogelijkheden en middelen, dié mogelijkheden en middelen zal moeten kiezen, waarmee ik het gestelde doel waar maken kan. De mensen menen heel vaak, dat het denken altijd constructief moet zijn. Zij kennen waarschijnlijk geen andere waarderingen dan constructief en destructief. Hoewel het mij van het hart moet, dat juist de constructieve werkers heel wat destructieve mogelijkheden op uw wereld hebben geschapen. Omgekeerd zou men kunnen zeggen dat menige destructieve werking uiteindelijk tot een meer constructief denken voerde.

In de esoterie hebben wij echter geen denken van node, dat van boven naar beneden kijkt of omgekeerd. Wat wij nodig hebben, is eenvoudig een uitdijen van ons begrip, waardoor wij de onderlinge relatie, de samenhang van steeds meer dingen beseffen en zo ook eigen wezen en eigen plaats beter leren definiëren. Aan een kant spijt het mij, dat u met deze wat moeilijke opdracht juist mij hebt getroffen en niet onze kleine vriend Henri, die ongetwijfeld op een wat spitsere wijze duidelijk zou hebben gemaakt, wat het verschil is tussen een innerlijke waarheid en een innerlijke structuur. Wanneer ik bv. de eigenschappen van een mens na wil gaan, dan kom ik misschien nog wel eens zover, met alle constructieve gedachten van dien, dat ik uit kan maken wat de mogelijke kwaliteiten en eigenschappen zijn in de basismoleculen. Maar wanneer ik dit weet, weet ik eigenlijk nog niets. Ik weet dan misschien, dat ik binnen het bepaalde geheel van iemand bepaalde diensten zal kunnen verwachten, of dat onder bepaalde omstandigheden zekere reacties zullen optreden. Zo kan ik bv. op grond van de basismolecule wel zeggen: deze mens is lichamenlijk moedig, de ander is lichamenlijk laf. Maar is zoiets nog waar, wanneer ik het innerlijk van de mens erbij ga halen?

Het innerlijk stoort zich geheel niet aan de structuren van het eigen stoffelijk Ik. De innerlijke mens bouwt zich een droom op over zichzelf. Dat is ook wel begrijpelijk, wanneer wij ons realiseren, dat de onversierde waarheid voor de meeste mensen nog onaanvaardbaar is. Wanneer de mens zich deze droom heeft opgebouwd, verwijderd hij zich daarmee niet alleen van de zogenaamde feitelijke werkelijkheid van zijn persoonlijke eigenschappen en mogelijkheden, maar hij verwijderd zich eveneens van de gerichtheid en doelmatigheid, die wij op grond van de zuiver materiële basis zouden moeten verwachten. Het is wonderlijk genoeg, maar menige clown heeft maar één verlangen: ooit eens de Hamlet te mogen spelen. En menige

dramatische acteur van grote zeggingskracht voelt zich geroepen om een clown te zijn, zonder de daartoe noodzakelijke vermogens te bezitten. De innerlijke voorstellingen omtrent Ik en wereld zijn mede gebaseerd op een compensatiewerking. Laat ons dat niet vergeten. De voorstellingswereld, die ik in mij zelf draag en waaruit ik mij in de esoterie uiteindelijk zal moeten leren kennen, is geen werkelijkheid in stoffelijke zin; het is eerder de voorstelling, die voor mij deze werkelijkheid nog net aanvaardbaar maakt. En in die voorstelling spelen dan nog weer vele meer geestelijke elementen mee.

Nu weet ik niet, of je een geest constructief kunt omschrijven. In ieder geval niet op de wijze van een negerliedje, waarin botje aan botje wordt gereid. Een geest heeft eigenlijk geen botten. Ofschoon een geest soms, dat geef ik graag toe, een botterik kan zijn. Dat wel. Hopelijk zult u dat dadelijk niet van mij zeggen, wanneer ik eenmaal weg ben. De geest is een besef. Dat is nog de beste omschrijving. Zij omvat energie, waarin een reeks van mogelijkheden plus bekwaamheden vastligt. Deze gaan werken, maar de geest kan alleen werken middels het Ik-besef, zoals dit in de mens bestaat - niet volgens de feitelijke en genetisch vastgelegde waarden. Dat betekent dat de innerlijke gerichtheid, die ontstaat, vaak geheel tegengericht is aan hetgeen je op grond van de stoffelijk aanwezige kwaliteiten zou verwachten. De geest heeft bv. de behoefte zichzelf aan te tonen, dat hij kan overwinnen. Dan zal iemand die primair en stoffelijk laf is, toch komen tot een enorme demonstratie van moed, die niet op onbesef is gebaseerd - zoals veel van hetgeen de mensen moed plegen te noemen - maar op de wil zichzelf te overwinnen.

Dat ook hierbij dan veelal excessen optreden, is duidelijk. Waar het mij om gaat: de reactie is dus geheel verschillend van hetgeen men zou menen te mogen verwachten. Er zijn mensen, die bekwame denkers zijn, maar die om de een of andere reden zich gedwongen gevoelen, als bv. een accountant te gaan werken en de creative mogelijkheden van eigen Ik terug te dringen binnen een meer vastgelegd geheel. De angst voor eigen onredelijke scheppingsdrang wordt dan afgewenteld in een zuiver utilitair denken en handelen. Wat dan weer strijdig met hetgeen men op grond van de genetische basis zou mogen verwachten. Zo kan ik doorgaan. Wat ik esoterisch moet ontdekken, is zeker niet, wat men materieel gezien betekent, of wat de eigen materiële mogelijkheden zijn. Dat komt, zo al, op de tweede plaats. De eerste noodzaak is steeds weer in dit wensdroompje omtrent eigen wezen te komen tot een erkenning van hetgeen het Ik er toe brengt de ideeën op een bepaalde wijze te willen uiten. Wat is de geestelijke achtergrond? Misschien leert men zo eigen geest kennen. Maar in die geest schuilt dan weer een onbekende kern. En nu kunnen wij die wel constructief benaderen, maar ons schavotje van redelijke argumenten wordt dan nooit hoog genoeg om ons te doen bereiken, wat wij willen. Hoogstens wordt het hoog genoeg om ons emotioneel op te hangen. Dat denkbeeld vindt u overigens ook in de tarot terug, waar immers de ingewijde de "de gehangene" is. Hij was waarschijnlijk op de galg geklouterd, om dichterbij de hemel te zijn en bleek, toen hij viel, met één poot in de strop hangen. Wat een strop voor hem was.

Wij hebben geen redelijke argumentatie van node. Wat wij esoterisch nodig hebben is een aanvoelen. De basis van het menselijk bestaan kun je niet omschrijven. Zij is geen kennis, maar gevoel. Het vreemde is, dat dit gevoel het ons nu juist mogelijk maakt, uit hetgeen wij redelijk kennen, de voor ons juiste samenstelling te vinden, de juiste samenhang op te bouwen. Het is misschien zoals bij sommige proeven die de mensen wel doen met stoffen, die zich op normalerwijze niet schijnen te kunnen vermengen. Dan doe je er een andere stof bij, die zelf niet verandert, die zelfs schijnbaar niets doet, maar door aanwezigheid alleen het mogelijk maakt, dat de andere stoffen zich nu wel verbinden en vermengen. In de esoterie ontmoeten wij God of een godsbegrip. Dat is natuurlijk alles maar idioterie. Dat is alles maar legendevorming. Want u zult toch wel toegeven, dat het menselijke geloof voor het merendeel niets meer of minder is dan een legendevorming, waardoor de mens zichzelf geruststelt of rechtvaardigt. Maar achter de vormen, die de mens vindt, blijft er toch wel iets over. Dat is nu juist het vreemde. Een geloof, een Godserkenning e.d. is in staat, mogelijkheden en werkingen met elkander te verenigen, die je zonder dit niet samen kunt voegen. Zodat wij in de esoterie eigenlijk voor een deel werken met waanbeelden, maar die waanbeelden nodig hebben om onze werkelijkheid op de juiste wijze te kunnen activeren.

Misschien klinkt dit alles erg constructief. Ik kan mij t.m. wel voorstellen, dat u hierop reageert met een: dit is ook maar een constructie, die u opbouwt. Dat is ook zo. Hoe kan ik over de esoterische mogelijkheden en waarden van constructief denken praten, zonder eerst een reeks van denkbeelden te construeren. Maar in deze gedachtengang blijkt het onbestemde, het onbekende, dus belangrijker te zijn dan de rest. Het is als een algebraïsche formule, waarin 4 onbekende en slechts 2 bekende waarden voorkomen. Het is heel erg moeilijk nu uit te rekenen, wat die onbekende waarden nu wel in feite zouden kunnen zijn. Zo gaat het met het innerlijk leven. De bekende waarden zijn de droom, die ik omtrent mijzelf koester, mijn wensen en wil. Hoe irreëel dit alles ook meestal is, hierdoor zal in mij als mens of geest een gevoel ontstaan, waardoor ik in mijn eigen wereld en mijn innerlijk het tot nu toe onverenigbare kan verenigen op een wijze, die mij het mogelijk maakt iets van mijn droom tot feit te maken, het verschil tussen werkelijkheid en de feiten af te doen nemen.

Daarom zou je misschien kunnen zeggen, dat de esoterie de basis is van alle magie. Want ofschoon de magie gebruik maakt van de dingen op een andere wijze kunnen zonder esoterisch besef, geloof in innerlijke droomwereld, enz. er geen magische werkelijkheden gerealiseerd worden. Ik overschrijd de grenzen van het algemeen erkende eerst dan, wanneer ik in mijzelf tot een aanvoelen ben gekomen, dat het mij mogelijk maakt voor mijzelf een overschrijden van de grenzen van het gekende te aanvaarden. Wat ik in mij gevoel en weet, moet ik vormgeven. En zodra het om vormgeving gaat, heb ik behoefte aan een constructief denken. Het constructieve denken is de omschrijving van de noodzaken, behoeften e.d. in feitelijke materiële termen.

De conclusies, die ik hieraan kan toevoegen, lijken u misschien wat kinderlijk in vergelijking met het gewicht van het gestelde onderwerp. Zij zijn echter juist. Want de waarheid is meestal kinderlijk vergeleken bij de constructen, die de mensen plegen te vervaardigen, om juist die waarheid wat te verbergen. Op aarde bestaan voor mij slechts de beperkingen, die ik voor mijzelf als zodanig beleef en erken. Alle voor mij niet reëel bestaande beperkingen, die ik toch aanvaard, betekenen voor mij geen regulatie van mijn gedrag, maar een beperking van mijn mogelijkheden in eigen wereld. Ofschoon esoterie niet los is te denken van de wereld van daden en materie moeten wij als mens toch beseffen, dat de kern ervan een droom is. Het gaat hier om een, vanuit eigen wereld gezien, onwerkelijk beeld, waardoor wij ons verwant kunnen gevoelen met een hogere, maar in onze termen niet juist omschrijfbare werkelijkheid. Hierdoor krijgen wij de kracht ons beeld tot werkelijkheid te maken in de wereld buiten ons. Wij veranderen onszelf niet, maar slechts onze relatie met de wereld.

Esoterie is daarom een gebruikswetenschap, niet een ontvluchting van de werkelijkheid. Esoterie is daarom geheel onlogisch, maar gelijktijdig de mogelijkheid tot het vinden van een juistere logica. Het denken en streven in esoterische zin impliceert iets, wat wij bewustwording plegen te noemen. Maar bewustwording is niet veel anders dan een uitbreiding van besef. Hoe meer ik besef, hoe juist ik kan reageren, maar ook hoe juist ik het in mij nog onbekende kan begrenzen. De kunst der ware esoterie is het werkelijk onbekende in en rond jezelf zodanig te begrenzen, dat je met een droom het geheel harmonisch kunt aanvullen, zonder in strijd te komen met het gekende. Door deze droom krijg je dan toegang tot het onbekende en kun je, zonder het ook geheel redelijk te kunnen beseffen voor wat het is, die hanteren als werkelijkheid, zowel voor jezelf als in de eigen wereld.

En daarmee, geachte vrienden heb ik een hopelijk voldoende waardevolle en mogelijk zelfs enigszins constructieve gedachte met u gezamenlijk opgebouwd. Daarbij moest de nadruk wel komen te liggen op de hiaten, die het menselijk constructief denken pleegt te vertonen, wanneer het gaat om esoterische bewustwording. Misschien heb ik hier dan op een bijna logische wijze kunnen aantonen, hoezeer de menselijke logica vaak voor de mens de belemmering vormt om zijn werkelijk bestaande mogelijkheden te beseffen en waar te maken.

En daarbij laat ik het dan, tenzij u natuurlijk verontwaardigd, maar met redenen omkleed, uitroept, dat ik dit alles toch wel verkeerd heb gezegd.

Reactie: Neen, ik kan het geheel met u eens zijn.

Spreker: Dat is dan erg prettig. Tenslotte nog een opmerking, voor ik afscheid van u neem: Hij die lichtvoetig kan spelen met gedachten, vindt achter het spel der gedachten vaak waarheid, die onder ernst helaas te vaak begraven blijft. Zo, speel met leven en gedachten in blijmoedigheid, om waarheid voor uzelf te vinden.

Goedenavond.

d.d. 23 mei 1969